

Kronik: Weltgeist på universitetet

Af Ralf Hemmingsen

Verden skal ikke kun forvaltes, den skal forvandles. Og det kan universitetet bidrage til. Forskernes fornemmeste opgave at gå efter sandheden og erkendelsen – også når resultaterne er politisk ubekvemme

»De som lukker øjnene for fortiden, bliver blinde for nutiden.«

Sådan sagde Tysklands tidligere præsident Richard von Weizsäcker, da han gæstede Københavns Universitet i oktober. Og ser man på Weizsäckers livsforløb, var der vægt bag ordene. Han voksede op under Weimarrepublikken, var vidne til Krystalnatten, kæmpede som soldat under 2. verdenskrig, mødte modstandsmand en Stauffenberg, forsvarede sin far i Nürnberg, startede forfra i Stunde Null efter Tysklands kapitulation, oplevede das Wirtschaftwunder og så muren blive opført – og væltet.

En ny mur på vej

I disse dage åbnes vores øjne påny for Berlinmurens fald. For 20 år siden blev koordinaterne i verdenspolitikken med et slag omkalfatret og skoleatlasets tegnet om. Virkeligheden overhalede fantasien, og i glædesrusen mente mange, at historien havde nået sit endemål. Demokratiet og markedet havde sejret. Og den nye verdensorden var faktisk helt i orden.

Men Europa har så sandelig fået en brat opvågning med bl.a. Kuwait, Srebrenica, 11. september, Afghanistan, klima- og finanskrisen. Hvor 1989 var præget af håb og tillid, er det i dag snarere angsten, der dominerer. Som den franske tænker Dominique Moisi har udtrykt det, fristes mange måske til at læne sig op ad en ny mur, som kan adskille dem fra en verden med migranter, terrorister og farlige konkurrenter på det åbne marked. Og umiddelbart kan man godt forstå bekymringen. I modsætning til hvad mange forventede, er demokrati og markedsøkonomi ikke som siamesiske tvillinger. Se bare på Kina, Rusland eller Singapore, hvis »suveræne demokratier« leverer vækstrater, som vi kun kan drømme om. »Autokrati med Chanel 5 duft« er blevet et forførelserisk, materielt slogan. Som Oxford- historikeren Timothy Garton Ash udtrykte det på KU i denne uge:

»Spørgsmålet er, om '89 vil gå over i historien som det år, hvor Europa for sidste gang var centrum for verdenshistorien.«

Europa som museum

Hvis man som Ash foretager en symbolsk byvandring i Berlin og spadserer gennem Brandenburger Tor, finder man lidt nede ad Unter den Linden det moderne europæiske universitets moder – Humboldt Universitetet. Lidt prætentivt har universitetet nu indrettet en Cafe Weltgeist. Men det er som om, ånden har holdt store flyttedag. Det gælder desværre i stort omfang også for forskere, der nu tiltrækkes af USA men også Asien.

Og Europa? Ja, aftenskumringen synes at sænke sig. Og skal man tro spydige tunger, vil Europa fremover ikke være et laboratorium for nye opfindelser og erkendelse men snarere et museum – et Venedig, Montmartre eller Stratford-upon-Avon i stor målestok.

Det lyder dystert, men sådan behøver det altså ikke at gå. For historien er ikke forprogrammeret. Individuer og institutioner kan gøre en forskel og det gælder ikke mindst universiteter. Ifølge formanden for Nobel-fonden, Marcus Storch, kan universitetet bidrage til samfundsudviklingen på tre måder.

Samfundshukommelsen

For det første ved at være samfundets hukommelse. Ved at sætte begivenhederne i perspektiv og fastholde historien. Det gælder ikke mindst de generationer, der nu gennemstrømmer universitetet. Nogle af de nyimmatrikulerede er født i 90' og 91'. For dem har Prenzlauer Berg i Østberlin aldrig været lukket land. For dem har U2 alle dage været en musikgruppe – og ikke et amerikansk spionfly skudt ned over Sovjetunionen. Og Gorbatjov, er det ikke ham, der er med i Louis Vuitton reklamen? Universitetets rolle er at uddanne de unge til at blive gode, kritiske samfundsborgere, som fortsat kæmper for demokrati og menneskerettigheder – så vi netop ikke lukker øjnene for fortiden og bliver blinde for nutiden.

Fri grundforskning

For det andet, kan universitetet ifølge Storch være frontløber. Tidligere tiders magtbalance er nu afløst af en hjernebalance. I dag tipper økonomien til videnssamfundets side. De, som opruster på videnfronten, vinder kapløbet om de kloge hoveder. Som præsident Obama sagde i en tale i det amerikanske Videnskaberne Selskab i april 2009:

»Videnskaben er vigtigere for vores velstand, sikkerhed, sundhed, miljø og livskvalitet, end den nogensinde har været.«

Og på dette punkt kan man ikke beskyldes Obama for kun at levere fornemme taler eller at modtage priser på forventet efterbevilling. Han har allerede sikret milliarder til forskningen i den store amerikanske vækstpakke. Og han har allerede fremlagt et konkret forslag om at fordoble det føderale forskningsbudget. Men hvad gør vi i Europa? Vi indfrier ikke engang de mål, vi satte os i Lissabon i år 2000. Altså fra tiden før vi fik Indien og Kina på radaren! Og i finanskrisen fristes mange lande til at spare på universitetskontoen – for alle skal jo holde for i en krisetid, som det hedder. I Danmark har vi indtil videre undgået den store sparekniv. Jeg vil gerne kvittere for, at Folketinget vil genoprette landets

laboratorier. Dermed har man fra politisk hold erkendt, at man ikke kan tiltrække og fastholde fremtidens kloge hoveder i bygninger, der minder om det gamle DDR.

Men der er også en anden lære af '89: Historikere kan tage fejl. Der var reelt ikke nogen, der forudsagde forløbet med murens fald. Bagefter er dét psykologerne kalder »illusionernes retrospektive determinisme« blevet den gangbare forklaring. Naturligvis kunne muren ikke bestå. Og naturligvis måtte Central- og Østeuropa »vende tilbage til Europa«.

Men dengang troede alle, at muren ville bestå langt ind i det 21. århundred.

Lige så sikkert er det, at politikerne tager fejl, hvis de tror, de allerede nu kan forudsige, hvor de store forskningsmæssige gennembrud kommer. Og præcist derfor skal Folketinget også sikre penge til den frie og uforudsigelige grundforskning. Både før og efter 2012 hvor de såkaldte globaliseringsmidler udløber. At erkende dét kræver ikke raketvidenskab. Man kan nøjes med at læse Alice i Eventyrland: »Alene for at forblive på samme sted, må man løbe så hurtigt, man kan.«

For i 2012 vil USA, Kina og resten af Asien blot være rykket endnu længere frem i hjernekapløbet.

Sandhed og forvandling

Endelig, for det tredje, kan universiteterne bringe Europa tilbage på sporet ved at være 'samfundets spejl'. Før murens fald var verden meget simpel. Os mod dem. I dag er verden uoverskuelig. Alt kan forvrænges, og det er svært at finde ud af, hvilken vej man skal gå, når det gælder klima, Afghanistan eller svineinfluenza. Universitetets opgave er at skære igennem kompleksiteten og levere de fakta, der gør det muligt at tage stilling. Det er ikke altid en let øvelse. Tag bare den tidligere statsminister, der i marts deltog i Københavns Universitets store klimaforskerkongres. Fogh forlangte et klart svar af forskerne: Er en temperaturstigning på 2 grader forsvarligt? ville han gerne vide. Nu og her! Forskerne ville ikke udtale sig så skråsikkert. De talte om sandsynlighedsbetragtning - er. De henviste til det nuværende vidensgrundlag. Foghs frustration var forståelig, for det er svært at ramme et »moving target«. Men sagen er, at videnskaben altid vil bevæge sig. Og at det er forskernes fornemmeste opgave at gå efter sandheden og erkendelsen. Også når resultaterne er politisk ubekvemme.

Eller når en anden tidligere minister pludselig anklager landets klimaforskere for at være »politisk korrekte«. Heller ikke på det punkt skal vi have DDR-lignende tilstande, hvor én bestemt ideologi var skrevet ind i universitetsloven.

Vi er på den tid af året, hvor der uddeles priser. Ikke kun nobelpriser, men også den tyske boghandels prestigefyldte fredspris. Blandt de tidligere modtagere er bl.a. psykiater og filosof Karl Jaspers, Weiszäckers storebror – fysikeren Carl Friedrich – og ikke mindst Vaclav Havel. I år gik prisen til den italienske forfatter og germanist Claudio Magris. I sin takketale opsummerede han grundstemningen 20 år efter '89 på følgende måde:

»Mange utopier om et paradys på Jorden er forsvundet. Ikke forsvundet er imidlertid fordringen om, at verden ikke kun skal forvaltes, men frem for alt også forvandles. Lav om på verden! Det har den brug for.«

Universitetet kan bidrage til forvandlingen.

Ralf Hemmingsen er rektor ved Københavns Universitet

Dagens kronik er skrevet ud fra Ralf Hemmingsens tale ved årsfesten på Københavns Universitet